

2023-11-01

De kriminella gängen ska knäckas och nyrekryteringen ska stoppas

Gruppmedlemmar:

Teresa Carvalho

Fredrik Lundh Sammeli

Lisa Nåbo

Ardalan Shekarabi

Daniel Kreivi, sekreterare

Oskar Taxén, sekreterare

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Kortfattad problembeskrivning (hisspitch).....	3
Hur ser problemen ut?	3
Varför finns problemen?	4
1. Migration, integration och segregation.....	4
2. Ett försvagat samhälle med växande ojämlikhet	5
3. Otillräckliga förebyggande insatser.....	6
4. Otillräckliga repressiva insatser	7
5. Tillgången till vapen och narkotika och utvecklingen av ny teknik.....	8
6. Låg brottsupplärning och polisens omorganisation	9
7. Den organiserade brottsligheten	10
8. Politikens ansvar	10
Hur kommer problemen att utvecklas?	11

Kortfattad problembeskrivning (hisspitch)

Vi har i Sverige en växande gängkriminalitet där våldet blir allt grövre, uppkläringen allt lägre och de kriminella allt yngre. Utvecklingen sätter skräck i Sverige och underminerar människors tillit till varandra och till samhället. Med otryggheten växer också misstänksamheten och rasismen.

Hur ser problemen ut?

Sedan mitten på 2000-talet har vi en växande gängkriminalitet där 1) våldet blivit allt grövre, 2) uppkläringen allt lägre och 3) de kriminella allt yngre. Den här utvecklingen skiljer sig från övrig brottslighet i samhället som inte ökat utan har legat still eller minskat. Bakom ungdomsgängen finns en växande organiserad brottslighet som blivit mer etablerad och också förgrenat sig in i samhällsviktiga institutioner. Den gängkriminella kulturen har normaliserats och i vissa miljöer glorifierats.

Den här utvecklingen sätter skräck i Sverige. Vi har nu en situation där barn mördar barn och där oskyldiga hamnar i skottlinjen. Hela städer och bostadsområden får tillvaron och tryggheten slagen i spillror. Att gängen framförallt består av andra generationens invandrare från utsatta områden ger också rädslan en etnisk dimension där även oskyldiga ungdomar stämplas. Med otryggheten växer misstänksamheten och rasismen.

Grundproblemet med gängkriminalitetens utveckling har pågått under snart 20 år utan tecken på förbättring. Att politiken inte har klarat av att vända utvecklingen på så lång tid visar på allvarliga systemfel. Staten och det offentliga Sverige har inte klarat sitt kärnuppdrag vad gäller människors trygghet och säkerhet. På den här punkten har även vi socialdemokrater anledning till självkritik. När människor nu tappar hoppet om att samhället kan vända utvecklingen väljer man istället individuella lösningar. Svaret blir att hitta nya levnadsvanor, flytta, skaffa gallergrindar och privata överfallslarm. De här rädsorna måste tas på största allvar. Många är idag livrädda för brottsutvecklingen.

För att sammanfatta: utvecklingen mot en grövre och mer utbredd gängkriminalitet skadar tilliten mellan människor och urholkar förutsättningarna för vår samhällsmodell. Istället för tillit och samhällsgemenskap får vi mistro och polarisering. Den här utvecklingen måste bekämpas.

Varför finns problemen?

Brottslighet existerar i grunden för att människor är villiga att begå brott. Gängkriminalitet finns för att ungdomar ser den kriminella livsstilen som attraktiv. Annan typ av kriminalitet visar inte på samma utveckling utan ligger still eller minskar. Att de grova våldsbrotten i den svenska gängmiljön på detta sätt skiljer ut sig understryker behovet av att förstå just de särskilda faktorer som ligger till grund för gängkriminaliteten. Vi har inom ramen för denna rapport identifierat ett antal sådana faktorer.

1. Migration, integration och segregation

De kriminella gängen består i huvudsak av andra generationens invandrare. I den meningen är kopplingen mellan gängkriminaliteten och migrationen uppenbar. Att det är just barn till invandrare i utsatta områden som rekryteras till gängen understryker betydelsen av segregation och utanförskap som centrala förklaringsfaktorer.

Vissa grupper är här särskilt utsatta. Gängen består i högre utsträckning av barn till invandrare från länder med låg utbildningsnivå och BNP liksom svaga demokratiska institutioner.¹ Framförallt gäller det länder i Afrika men även Västasien.² Det är samma invandrargrupper som har svårare att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden, i högre grad bor i utsatta områden och över huvud taget klarar sig sämre i det svenska samhället.³ Genom att dessa grupper är mer segregerade löper deras barn också högre risk för att rekryteras in i kriminalitet.

Den generösa migrationspolitik som rådde decennierna före 2015 har medfört att Sverige har genomgått en demografisk förändring som saknar motstycke i vår del av världen. I dag är två av tio svenskar födda i ett annat land. Vi kan konstatera att storleken på migrationen inte stått i paritet med den svenska integrationskapaciteten och vår bedömning är att också att Sverige, oavsett politiska insatser, aldrig hade kunnat klara det mottagande vi fick på ett tillräckligt bra sätt. Ett litet land som Sverige har trots allt en begränsad integrationskapacitet, och antalet människor har betydelse för våra möjligheter att ge människor goda förutsättningar att bli en del av det svenska samhället.

---

¹ Faktorer som inom samhällsforskningen mäts med hjälp av s.k. Human development index (HDI), se t.ex. BRÅ 2021:9 s.44. Se också A Beckley, *Foreign background and criminal offending among young males in Stockholm*, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, 2015

² Ibid.

³ Jfr t.ex. Långtidsutredningens huvudbetänkande 2015 (SOU 2015:104)

Det är tydligt att för många människor som har invandrat till Sverige inte fått ett tillräckligt stöd när det gäller bland annat språk, bostäder och arbetsmarknadsetablering. Mottagandet har också varit orättvist fördelat mellan landets kommuner med resultatet att ett begränsat antal kommuner har fått dra ett övermåttigt lass.

Ett högt mottagande sammanföll med den ekonomiska krisen på 90-talet vilket medförde neddragningar i välfärden samt en strukturuomvandling på arbetsmarknaden. Det fanns då många tomma lägenheter i våra förorter och bruksorter med svag arbetsmarknad. Många invandrare hamnade där, trots att det i många fall saknades förutsättningar för ett bra mottagande. Det skapades miljöer med många fattiga människor där sociala problem koncentrerades. De här miljöerna har därefter vuxit. Även om det har gått bra för många så är en följd att alldeles för många invånare idag lever med svag anknytning till det övriga samhället.

Integration tar tid. Det tar generationer innan välfärden slår igenom. Det räcker inte att själv vara född i ett välfärdsland om familjen och den närmsta omgivningen inte har hunnit tillgodogöra sig det som välfärden erbjuder i form av språk, utbildning, jämställdhet och sociala konventioner. Vi lever idag mer etniskt, ekonomiskt och kulturellt åtskilda än någonsin.⁴ Allt färre bor i bostadsområden som kännetecknas som blandade. Idag bor omkring fem procent av Sveriges befolkning i områden som av Polisen karaktäriseras av en låg socioekonomisk status, parallella strukturer och där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället.⁵ Det här är en högre andel än i jämförbara länder. Det är i dessa utsatta områden som gängkriminaliteten slagit rot. Här rekryteras unga killar som redan från början uppvisar riskfaktorer som skolmisslyckanden, NPF-diagnoser och bristfälliga föräldrelationer. Det är dessa killar som inte känner tillhörighet till det svenska samhället utan istället väljer det kriminella livet – i jakt på pengar, status och sammanhang.

2. Ett försvagat samhälle med växande ojämlikhet

För att undvika de senaste trettio årens utveckling mot ett allt mer segregerat samhälle hade det behövts en mer ambitiös och genomgripande politik för jämlikhet, sammanhållning och gemenskap. Dessvärre har samhällsutvecklingen under denna tidsperiod gått i helt motsatt riktning. Sedan 90-talets början har det svenska folkhemmets principer om enhet, central planering och likabehandling ersatts av marknadslogik och liberala ideal med individens egna förmåga och ansvar i centrum.

---

⁴ Riksdagens utredningstjänst

⁵ <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/utsatta-omraden/>

Det här syns på flera sätt. De tre stora motorerna för social sammanhållning; 1) den gemensamma skolan, 2) den allmänna värnplikten och 3) ett dominerande public service, har avskaffats och brutits upp.⁶ I samband med 90-talskrisen genomfördes också kraftiga försämringar av välfärden i takt med att statens ekonomin sanerades. Detta fick inte minst de yngre unga generationerna betala för. Under 00-talet följdes inte detta av tillräckliga satsningar utan av skattesänkningar, avregleringar och privatiseringar. Skolan är ett uppenbart exempel på där marknadskrafternas intåg har bidragit till att driva på segregationen istället för att hämma den. Också inom sjukvården och den sociala barn- och ungdomsvården har framväxten av marknader för vård, stöd och olika boenden försvårat för demokratisk styrning och kontroll. Nedmonteringen av den sociala bostadspolitiken liksom försvagningen av den aktiva arbetsmarknadspolitiken har försämrat samhällets möjligheter att kompensera för ojämlikhet och utanförskap.

De här samhällsförändringarna har särskilt kommit att påverka landets utsatta områden. Här har långa kedjor av negativa förändringar cementerat ett strukturellt utanförskap. Därtill har samhällets representation – i form av till exempel Arbetsförmedlingen, Polisen och socialtjänsten – minskat sin närvaro i de områden när de har behövts som mest. Föreningslivet har haft svårt att få starkt fäste vilket bidragit till en segregation gällande barn och ungas fritidsaktiviteter. Allt detta har sammantaget spätt på känslan av övergivenhet och utanförskap – varpå unga har kommit att söka sig till andra förebilder och auktoriteter i jakten på tillhörighet.

Vidare har klyftorna och ojämlikheten ökat i samhället. Medelklassen har fått det bättre samtidigt som arbetslösheten och fattigdomen har bitit sig fast i landets utsatta områden. Förvärvsfrekvensen har visserligen ökat i samma områden, men de disponibla inkomsterna har samtidigt minskat. Även om människor har lyckats etablera sig på arbetsmarknaden så har de i stor utsträckning hamnat i låglönejobb med dåliga löner och arbetsvillkor.

3. Otillräckliga förebyggande insatser

Vårt främsta verktyg för att integrera människor från andra länder, och även för att förebygga brottslighet, är den generella välfärden. Det är i barnomsorgen, förskolan och skolväsendet som vi har möjlighet att ge alla våra barn goda framtidsutsikter och fostra dem till att bli goda samhällsmedborgare. Familjens ansvar som normbildare är förstås alltid viktigast, men när det inte fungerar är samhällets insatser

---

⁶ Henrik Berggren, Lars Trägårdh: Är svensken människa? : gemenskap och oberoende i det moderna Sverige

kompensatoriska. Därför måste alltid den generella välfärden fungera som bäst där behoven är som störst.

Samtidigt har det nog funnits en övertro på den generella välfärdens positiva effekter i detta avseende. Det finns idag alltför många familjer som inte fullt ut klarar av att axla sitt ansvar – vare sig när det kommer till att sätta gränser eller att föra vidare sunda normer och värderingar. Arbetet med att identifiera och sätta in insatser och åtgärder mot riskfamiljer eller då barn börjat uppvisa ett normbrytande beteende har inte varit ett tillräckligt prioriterat område. Dokumenterat verkningsfulla åtgärder som återkommande hembesök har inte vidtagits i tillräcklig omfattning. Också arbetet med brottsförebyggande metoder så som exempelvis SSPF och SIG hade behövt trappas upp tidigare i fler kommuner.

I många av våra utsatta områden råder idag bitvis en alternativ social ordning. På de här platserna styr och ställer de kriminella, och deras vålds- och skrämselfkapital tvingar även hederliga medborgare till tyst acceptans. Den här ordningen slår till sin början rot då regelöverträdelser inte följs av tillräckliga konsekvenser och därmed tillåts eskalera.

Gangsterkulturen som sådan präglas av både hederskultur och en extrem machokultur – där individer anser sig ha rätten att råna, förnedra och misshandla i syfte berika sig själva, skaffa status eller dominera sin omgivning i största allmänhet. Även om enskilda individers mottaglighet varierar så kan vi se att alldeles för många unga killar som ser upp till gängen gradvis tar efter deras levnadssätt och således smittas av deras förfärliga moralnormer.

4. Otillräckliga repressiva insatser

Samtidigt har också samhällets repressiva insatser brutit. Det går inte att bortse från betydelsen av straff och inkapacitering när det kommer till brottsförebyggande arbete. Att låsa in farliga personer har brottsförebyggande effekter. Den som sitter inlåst kan varken begå nya brott eller rekrytera ungdomar till sin verksamhet. De senaste decennierna har många straff också skärpts – men vi kan ändå konstatera att lagstiftningen i vissa fall har släpat efter i förhållande till brottsutvecklingen. Detta gäller kanske främst vapenbrotten och synen på straff för unga brottslingar.

Sverige ligger idag sämst till i EU när det kommer till dödligt skjutvapenvåld, men detta återspeglas inte i straffsätserna i tillräcklig grad. Flera jämförbara länder har klart längre straff för motsvarigheten till grovt vapenbrott. 2018 skärpte vi socialdemokrater straffet för grovt vapenbrott vilket medförde häktningspresumtion, och 2022 gick vi till val på att fördubbla minimistraffet för grovt vapenbrott. Det kan

dock på goda grunder diskuteras huruvida det hade behövts skarpare åtgärder mot vapen användningen tidigare.

När det gäller synen på unga brottslingar kan vi konstatera att dagens situation där minderåriga kontraktsmördare döms till fyra år på ungdomshem inte uppfattas som ett rättvist straff i vanligt folks ögon. Vid sidan om frågan om strafflängden blir den dömda mördaren dessutom frigiven i en ålder där den statistiska sannolikheten för att byta livsbana är som allra sämst.

5. Tillgången till vapen och narkotika och utvecklingen av ny teknik

Det allt grövre, gängrelaterade, våldet begås i huvudsak med skjutvapen och sprängmedel som del i konflikter kring narkotikahandel. Det är detta våld som är unikt "svenskt" i meningen att det sticker ut jämfört med andra länder. Inget annat land uppvisar en jämförbar ökning av dödligt våld med skjutvapen som den som observerats i Sverige sedan 2013.

Skjutningarna demonstrerar gängens vålds- och skrämsekapital och ger upphov till en våldsinflation där skjutningar följs upp av hämndskjutningar. Experter talar här i termer om smittoeffekter, eller en så kallad "självspelande piano"-effekt, där ökningen i sig blir självförstärkande. För att bryta de här negativa spiraler ser vi behov av en politisk kniptångsmanöver: vi behöver fortsätta med satsningar för en långsiktigt höjd polisiär förmåga och höjd brottsupplösning samtidigt som vi klämmer åt med ännu tydligare påföljder i andra änden. Att göra vapnen mer "radioaktiva" bör vara en prioriterad uppgift.

Sedan 1990-talet finns i Sverige en god tillgång till illegala vapen och sedan 00-talet har också tillgången till illegala automatvapen ökat. En vanligt förekommande förklaring till detta är förbindelserna till Östeuropa och till Balkan i kombination med för svag tullverksamhet.

Samtidigt har förutsättningarna för narkotikahandeln helt förändrats. Narkotikasmugglingen har ökat med hjälp av svenska organisatörer i centrala transitländer. Distributionskedjorna har kortats och möjligheten att importera narkotika öppnats för en bredare krets av kriminella. Större partier förs därmed också in i landet, av ett större antal olika kriminella aktörer. Här har sedan de kriminella gängens sätt att sälja narkotikan också förändrats. Idag strävar de, på ett sätt som tidigare var ovanligt, efter att etablera revir och kontrollera narkotikamarknaden på vissa geografiska platser. Det ökade utbudet samt konkurrensen om dessa revir har lett till högre konfliktnivåer och till att storstädernas nätverk har expanderat och utlokalisat verksamheter till andra platser i Sverige. En förutsättning för utvecklingen är den digitala tekniken som framförallt gjort narkotikamarknaden mer

tillgänglig för potentiella köpare. Nya försäljningsplatser har etablerats på internet, samtidigt som sociala medier och krypterade appar har förenklats försäljning och marknadsföring.

En viktig förklaring till gängmiljöns utveckling det senaste decenniet hänger också samman med utvecklingen av den digitala tekniken, där Sverige ligger långt fram. De förenklade kommunikationsmöjligheterna har plattat till gängens organisation genom att underlätta direktkontakt mellan gängledare och personer lägre ner i den kriminella hierarkin. Det har också möjliggjort för kommunikation över landsgränser och därmed också för ledarskap från utlandet där ledarna är svårare att gripa och lagföra.

6. Låg brottsupplärning och polisens omorganisation

Samtidigt som det dödliga skjutvapenvåldet ökat i gängmiljön har upplärningen sjunkit för just sådana brott. Det handlar oftast om välplanerade brott utomhus där de inblandade personerna har en hög grad av teknisk medvetenhet och generellt sett också är duktiga på att inte lämna bindande spår efter sig.⁷ Trots att spår av vapenanvändning säkras i de allra flesta fall och att mordvapnen också ofta hittas så är det svårt att knyta spåren till identifierade personer och därmed bevisa deras skuld. Det ställer högre krav på polisen både i den inledande skedet på brottsplatsen men också i det efterkommande utredningsarbetet.

Här sammanfaller utvecklingen med polisens stora omorganisation 2015. Sannolikt innebar omorganisationen en period av sjunkande polisiär effektivitet då enheter lades ner och nya skulle börja byggas upp. Under denna tid, då konflikterna hade börjat trappas upp och det dödliga skjutvapenvåldet börjat öka, kunde gängen bredda och förstärka sin verksamhet istället för att slås ned. När sedan effektiviteten gradvis höjts igen kan det ha fått den paradoxala effekten att konflikterna och därmed också våldet inom gängmiljön istället ökat ytterligare.

Det finns dock fler förklaringar till polisens bristande effektivitet. Utbredd tystnadskultur samt otillräcklig utvärdering och metodutveckling kopplat till forskning är viktiga faktorer som pekas ut. Att myndigheten har en alltför haltande lokal närvaro samt misslyckandena med att rekrytera tillräckligt många med utländsk bakgrund har också betydelse.⁸ Relationsbyggande är en förutsättning för ett effektivt polisarbete. På den punkten förekommer fortfarande stora brister.

---

⁷ BRÅ

⁸ Polisens resursfördelning och personaltillväxt, Rapport 2023:2

7. Den organiserade brottsligheten

Gängkriminaliteten hänger också samman med den underliggande grova organiserade brottsligheten. Skjutningarna i gängmiljön utgör här endast toppen på isberget som är långt större och mer etablerat i stora delar av samhället. Den organiserade brottsligheten är del av den internationella narkotikahandeln som omsätter mycket stora summor. Samtidigt har den organiserade brottsligheten också många andra källor till finansiering, inte minst oseriöst företagande och arbetslivskriminalitet i många sektorer liksom omfattande bedrägerier mot såväl enskilda och företag som olika delar av välfärdssystemen. De senaste åren har återkommande visats hur även anställda på samhällsbärande institutioner och myndigheter varit del av verksamheten. Det är en systemhotande utveckling.

Den organiserade brottsligheten utövar i normala fall en viss självkontroll över gängkriminaliteten. Maffian vill normalt verka i det fördolda och våld i det offentliga innebär stora risker. Av något skäl tycks emellertid inte den svenska organiserade brottsligheten de senaste åren haft viljan eller förmågan att utöva sådan självkontroll utan konflikterna mellan mer löst sammansatta gäng har tillåtits att eskalera.

Samhällets motstånd mot den organiserade brottsligheten har varit för svagt och de svenska rättsvärdande myndigheterna har inte heller varit tillräckligt rustade för att möta denna utveckling. Det har inneburit att den organiserade brottsligheten kunnat växa sig starkare.

8. Politikens ansvar

På ett övergripande plan kan vi konstatera att vi som parti har gått i rätt riktning när det gäller politiken för att möta den skenande gängbrottsligheten – även om vi har haft ett för defensivt förhållningssätt i vissa specifika delar, såväl preventiva som repressiva. Två viktiga slutsatser är att det hade behövts bättre och mer riktade insatser mot barn och unga i riskzon och deras familjer samt att fler effektiva straffskärpningar riktade specifikt mot gängbrottsligheten hade behövt ske tidigare.

Vi drar också slutsatsen att framväxten av gängbrottsligheten har en koppling till den förda migrationspolitiken samt den bristande integrationspolitiken. Det finns olika uppfattningar kring hur sambandet ser ut – men att det ena har haft påverkan på det andra är det få som förnekar. Till höger i politiken har det ofta låtit som att det är den enda förklaringen, medan det till vänster i politiken länge har varit tabu att tala i termer om eventuella orsakssamband. Rädslan att fullt ut ta i de här frågorna har lämnat fältet öppet för andra partier att definiera problemens karaktär och omfattning. Det här har vi som parti förlorat på.

En orsak till att vi inte landade rätt i den här frågan har troligen att göra med att Sverigedemokraternas intåg i riksdagen föranledde att vi som parti – i vår iver att ta avstånd från SD – temporärt saknade en egen analys. Detta sammanföll också med New public management-eran som flyttade hela det politiska landskapet i en mer marknadsliberal riktning.

Vi menar att det är helt avgörande för vår samhällsmodell och för samhällsgemenskapen att gängvåldet trycks tillbaka på ett kraftfullt och ihållande sätt. Därför måste vi som parti ägna ännu mer kraft åt kriminal- och socialpolitiken än vi gjort de senaste decennierna.

Hur kommer problemen att utvecklas?

Inget tyder på att den breda utvecklingen kommer att vända i närtid, oavsett vilka åtgärder politiken sätter in. Den underliggande organiserade brottslighetens makt och styrka kommer sannolikt att fortsätta växa. Det finns dessutom fler konkreta orosmoln som gör att vi måste ta höjd för en än värre situation framöver:

- **Segregationen kommer att öka.** Till följd av bland annat regeringens arbetsmarknads-, bostads- och skolpolitik kommer vi att få se ett Sverige där vi lever alltmer åtskilda. Detta är bekymmersamt då segregationen – och det utanförskap som den för med sig – är en central faktor till att vi har den gängbrottslighet som vi har.
- **SD-regeringen fortsätter att nedmontera välfärden.** Den grova nätverksbaserade kriminaliteten är på sikt systemhotande. Att SD-regeringen i det läget väljer att försvaga systemen genom sänkta välfärdsambitioner är helt fel väg att gå. När systemen hotas måste vi förstärka dem.
- **Fortsatt stor rekryteringsbas.** Fler än 200 000 barn och unga lever i dag i områden som präglas av kriminell närvaro och social utsatthet. I de här områdena är inkomsterna låga, skolan undermålig och bostadsförhållandena svåra. Gängen kommer att fortsätta att exploatera detta.
- **Ökad konfliktnivå mellan gängen.** Delar av landet har under sommaren och hösten skakats av ett intensivt och blodigt krig mellan och inom två rivaliserande kriminella nätverk. Polisen kopplar i dagsläget ett dussintal mord enbart till den specifika konflikten. Om flera gäng hamnar i liknande konflikter samtidigt kan situationen bli än mer besvärlig.

- **Snabb tekniska utveckling.** Modern teknik kommer att fortsätta att utvecklas till de kriminellas nackdel, men likväl till deras fördel. Framväxten av AI måste särskilt beaktas.
- **Ökade angrepp mot samhället.** När samhället flyttar fram sina positioner mot de kriminella kan det leda till motreaktioner. Vi har redan sett otaliga angrepp mot enskilda poliser och andra myndighetspersoner. Det finns en risk att angrepp av den här typen ökar.

Avslutningsvis vill vi slå fast att vi måste göra allt som står i vår makt för att stoppa brottsutvecklingen. Den största risken om så inte sker är att tilliten i samhället förtvinar. Detta är i sig självt systemhotande. Utan tillit mellan människor och utan människors tillit till samhället kan inte vår samhällsmodell som bygger på gemenskap fungera.